

Proloog uit 'De Damiaanhoeve' van Chris de Stoop, het waargebeurde verhaal van de moord op een boerderij

'We zijn de controle kwijt. Stoppen, pa'

Er lijkt een vloek te rusten op de Damiaanhoeve. De oude boerderij aan de Maas in Limburg wordt bedreigd door een grindafgraving en door het plan om hier overstromingsgebied van te maken. Tot overmaat van ramp wordt de boerin, Gerty, vermoord en de hoeve in brand gestoken. Haar man Bert wordt verdacht. En dan moet de fatale 'waterbom' in de zomer van 2021 nog komen. Hieronder - lichtjes ingekort - de proloog van het nieuwe boek van Chris de Stoop.

Daar waar Nederland op zijn smalst is en België op zijn breedst, aan de oevers van de Maas, daar regent het al weken achtereën, onophoudelijk, dag en nacht. Hevige slagregen die loodrecht naar beneden slaat. Water dat krankzinnig kolkte en raast en straks misschien weer het land inneemt en dood en verderf brengt. En blubber, veel blubber. Maar hij klaagt niet, wil niet klagen, nooit.

Daar gaat het hem niet om. Het gaat erom dat het hele verzopen landschap, ondanks alle kommer en kwel, hem ook in vervoering kan brengen, zo is het altijd geweest. Je mag het eigenlijk niet luidop zeggen, maar hij, Bert Bohnen, de laatste bewoner van de uiterwaarden, vindt overstromingen iets grandioos hebben. Alsof de Amazone zo onder zijn raam stroomt. Alsof het water door zijn eigen aders loopt.

EEN MOORDENAAR?

Wanneer Bert mij wat later zijn verhaal in geuren en kleuren zal vertellen, zal ik gefascineerd luisteren, maar toch ook, ik kan het niet helpen, enkele keren denken: kan deze gepassioneerde man een moordenaar zijn? Nee, hij staat bekend als een degelijke, betrouwbare man, en zo heb ik hem jaren geleden ook leren kennen. Maar zijn historie zal me nu angstige gedachten en slapeloze nachten bezorgen.

Ogenblikkelijk zal ik weten dat dit het meest frustrerende verhaal wordt waar ik ooit aan ben begonnen, en dat ik er toch aan zal beginnen. Is dat wat men in moordzaken weleens onweerstaanbare drang noemt? Is dat de naïeve gedachte dat de ontknopning zich als vanzelf zal aandienen? Wat me zo aanspreekt, en ook zo verontrust, is het verhaal van de Damiaanhoeve, met al zijn epische en zijn tragische kanten. Ik zal luisteren en blijven luisteren.

Die donderdagochtend 15 juli 2021, enkele maanden voor ons eerste gesprek, controleert Bert, een struise zestiger, op z'n laptop de waterstanden. Het meetstation in Chooz aan de Franse grens geeft achthonderd kubieke meter per seconde aan, en voor een echte overstroming moet het toch al minstens vijftienhonderd zijn. Hij maakt zich geen zorgen, hij kan de Maas wel baas. Zijn dicht bij de oever gebouwde Damiaanhoeve wordt beschermd door een twee meter hoge ringdijk, die hij met eigen handen heeft aangelegd na de kerstvloed van 1993.

De rivier neemt hier een eigenzinnige bocht van bijna honderdachtig graden, en het schiereiland in die meander wordt vanouds de Elerweerd genoemd. Ettelijke boeren bewerkten er de malse, vruchtbare leemgrond, maar slechts twee boerderijen zijn in de winterbedding zelf gebouwd. Aan de noordelijke rand de Damiaan, zoals men hier sinds mensenheugenis zegt, en hoeve de Krauw aan de zuidelijke rand van de Elerweerd. In de Krauw, in vogelvlucht slechts vijfhonderd meter verder, is Bert opgegroeid.

Het zijn twee langgevelhoeves die eeuwen geleden ook dienden als schippersherberg voor trekschuiten. De Damiaanhoeve, met z'n fraaie façade naar de rivier gekeerd, was altijd het mooiste pand, maar is drie jaar geleden uitgebrand. Tussen de smalle beluikte ramen en massieve onmligte deuren zijn nu nog roetsporen te zien. Altijd als Bert hier komt denkt hij aan de Damiaan in brand, denkt hij aan zijn vrouw

Gerty in de brand. Maar hij was bij haar, dat is de gedachte die hij koestert, hij was bij haar geweest.

Gisteren kwam hij hier ook met zijn vriend Alain, een joviale aannemer met wie hij de Damiaanhoeve aan het heropbouwen is. Bert, normaal een nogal stugge man, kan met Alain goed praten, zelfs over Gerty. Ze zaten koffie te drinken en sigaretten te roken in het 'huiske van Elke', een tot studio omgebouwde stal tegen de achtergevel, waar zijn oudste dochter Elke vroeger een tijdje hokte. Buiten regende het dat het goot.

'Als 't niet stopt, overstroomt de Maas straks nog,' zei Bert lachend.

'Dat kan toch niet midden in de zomer,' zei Alain.

'Toch wel, ik heb het één keer meegemaakt, op 21 juli 1980.'

KOEIEN OP DE DIJK

Hij ziet nu nog de koeien op de dijk staan loeien, de boeren moesten de beesten in allerijl weghalen. Die dag was zijn ouderlijke hoeve volledig afgezonderd en had hij nog vlug Gerty met het bootje opgehaald. Ze zou op de Krauw blijven slapen en wakker worden met het klotende water tegen de gevel. Het was een inwijding, ze moest wennen aan het leven in de uiterwaarden. Ze hadden net de Damiaanhoeve gekocht.

'Ik zou je zelfs naar Congo volgen, dus ook naar de Damiaan,' zei Gerty, die de overstroming spannend vond. 'Ik heb maar één voorwaarde, dat weet je. Dat er een echte weg komt in plaats van dat smalle pad tussen prikkeldraad.'

Op de Damiaanhoeve klettert nu een gordijn van regen tegen de grote schuurpoort, waardoor vroeger volgeladen hooiwagens naar binnen reden. Hij belt de Maaswachter Erik. Die zegt hem dat hij het ook niet snapt maar 'dat de Hollanders wel drieduizend kuub voorspellen'. Het weerbericht spreekt over een hardnekkige regenzone die maar heen en weer blijft schuiven.

Bert belt zijn zoon Daan, die al weet dat er hoogwater op komst is en zegt dat hij zo snel mogelijk naar Maaseik komt - omdat hij wil helpen én omdat hij zoiets niet wil missen. De Damiaanhoeve ligt op een kilometer van Heppeneert, een gehucht van Maaseik. Een bedevaartsoord met amper honderdvijftig inwoners, maar met een alom bekende bezienwaardigheid: het 'wonderbeeldeke' van Onze-Lieve-Vrouw-van-Rust, dat na een overstroming van de Maas eeuwen geleden is aangespoeld.

Op Daan heeft hij altijd kunnen rekenen. Daan die drie jaar geleden zijn werk in Spanje in de steek liet en met z'n vrouw Teresa naar België verhuisde om z'n vader na de fatale brand bij te staan.

DE MEETSTATIONS LANGS DE ZIJRVIEREN, ZOALS DE VESDER, ZIJN NIET MEER TE RAADPLEGEN. HIER EN DAAR ZIET BERT CODE ORANJE, SOMS ROOD. DE ONZEKERHEID GROEIT

In afwachting van zijn komst trommelt Bert een paar vrienden op om alvast de ingang aan de voorkant van de Damiaanhoeve dicht te maken met schotbalken. Ze zijn al jaren niet meer gebruikt en moeten ergens onder een zeil uitgehaald worden. Maar het lukt nog om ze goed tussen de gebetonde spinnings in de ringdijk te plaatsen en met trekankers vast te zetten. Het is zwaar werk en iedereen raakt doorweekt.

Binnen de wal blijft het erf nog droog, maar in de uiterwaarden begint steeds meer water te komen. Zo te zien bereikt de Maas een niveau dat ze de laatste tien jaar niet meer gehad heeft. Er komen al berichten om het vee uit de winterbedding te halen. En brandweermannen van Maaseik brengen wat later twee pompompen, die Bert gisteren al is gaan vragen. De kiezelweg naar Heppeneert is nu snel onder aan het lopen, zeggen ze. De weg die Gerty gevraagd had toen ze hier kwamen wonen en die Bert toen heeft aangelegd.

Over die weg komt Daan in lieslaarzen en met een reddingsvest aangeplonsd. Hij kan er hier

en daar maar met moeite door waden, want er staat al een sterke stroming, zegt hij.

's Namiddags werkt Bert met Daan door, ze zetten de pompompen in de schuur en in de kruipkelder, ze sjoeren vast wat los zit, en het platte bootje, dat hij speciaal voor overstromingen heeft liggen, wordt op het water gelegd. De buitenboordmotor erop en starten maar. Even gaat het goed maar dan is er geen koeling meer en valt de motor uit.

Bert belt John, zijn overbuur die aan de Nederlandse kant van de Maas woont, in Visser-

weert. Een dorpje van een dozijn huizen, achter de dijk tegen elkaar geschuikt als drenkelingen op een vlot. Er is kerk noch kroeg. Een rare kwibus, John, die vroeger regelmatig de Maas overstak om bij Bert koffie te komen drinken. Oké, hij zal via de brug in Maaseik een reservemotor naar Heppeneert brengen.

Om daar de motor op te halen moeten ze de boot voortslepen door het water naar de winterdijk, waar John zal wachten. Bert aan het roer op de achtersteven, en door het water ploeterend Daan, die de boot aan een touw

vasthoudt zoals een hond aan een leiband.

Het maakt Bert even week vanbinnen. Het huis waar hij van houdt zoals je van een vrouw houdt, de rivier, de uiterwaarden, het heelaal, zijn zoon en hij. Een moment van samenvallen. Een gevoel van voorzienigheid.

De reservemotor van John is er eentje van vijf pk, een pruttelende koffiemolen, maar hij is goed genoeg om met de boot terug te varen. Adembenemend vindt Bert nu het uitzicht vanaf de dijk. Dat hele massief van water dat suist en sprankelt. De Maas, normaal zestig meter breed, zal hier straks ruim een kilometer meten.

Terug op de Damiaanhoeve stromen de onheilspellende berichten binnen op de laptop en smartphone. Eigenaardig genoeg kan Bert de meetstations langs de zijrivieren van de Maas in de Ardennen, zoals de Vesder en de Ourthe, niet meer raadplegen. Hier en daar ziet hij code oranje en zelfs code rood. Hij kan het niet geloven, maar de onzekerheid groeit.

Ze lopen door de zompigheid en verplaatsen een pomp naar de siervijver, die het water over de wal spuit. Moeilijker heeft de andere pomp

het in de kruipkelder, waar het water binnenloopt door gaten voor buizen en leidingen en maar blijft stijgen.

Het loopt tegen de avond wanneer ze ook de laatste toegang in de ringdijk, achter de Damiaanhoeve, proberen dicht te maken. Drijfmat, wankelend, opboksend tegen regen en wind, tot ze bijna omvallen van vermoeidheid. 's Avonds krijgen de inwoners rond de kerk van Heppeneert bericht om te evacueren. 'Wij vertrekken, gaan jullie ook maar weg,' belt Elke, die sinds haar huwelijk in een nieuwbouw bij de kerk woont. 'God, ik kan me niet inbeelden dat het zo erg is.'

Maar het is zo erg. Het leger wordt ingeschakeld om de dijkmuur van Heppeneert te verhogen en te versterken met zandzakjes en bigbags. Het spuit op sommige plaatsen al door de muur, zo groot is de druk.

Het wassende water is duidelijk aan de winnende hand en Bert en Daan beslissen om wat meubels, proviand en de koffiezetmachine uit het 'huiske van Elke', waar het kwelwater door de oude vloer begint op te borrelen, naar boven te brengen in de Damiaanhoeve.

BIJ HET OCHTENDGLOREN SCHIETEN ZE WAKKER. ER IS GEEN STROOM MEER, DE POMPEN ZIJN STILGEVALLEN. DE WOONKAMER BENEDEN LOOPT VOL ALS EEN LEKKE BOOT

Terwijl ze daarmee bezig zijn, zien ze tegen halftien een helikopter boven hun hoofd hangen. Bert krijgt telefoon. Of ze opgehaald moeten worden? Nee, in geen geval, roept hij boos, ze zullen zich verdomme wel redden. Hij is een boze man geworden, vroeger sporadisch, nu meestal.

Daan vertelt hoe hij als peuter na de overstroming in december 1993 uit zijn bedje werd gehaald door z'n vader, hoe zijn speelgoed en de kerstboom door de woonkamer dreven, hoe hij aan een kabel omhooggetrokken werd door een helikopter die het hele gezin wegbracht, op Bert na. Die wilde niet mee, natuurlijk niet.

OERKRACHT

Toen lag de aarden wal er nog niet om de Damiaanhoeve te behoeden. Wanneer Bert nu over de ringdijk kijkt, ziet hij pletwalsen van water die opstuwen in het halfduister en van alle kanten op hen afkomen. De oerkracht van Moeder Maas, dat moet je hier in de uiterwaarden meegemaakt hebben, dat is iets wat bijna niemand beter kan aanvoelen dan hij.

Hij kan in de verte de donkere contouren van de Krauw zien, die leegstaat en binnenkort wordt afgebroken. Toen hij daar kind was ging het gerucht al dat er schier onuitputtelijke grindlagen onder de weiden zaten, maar hij had nog dat rotsvaste geloof dat de Elerweerd altijd zou blijven zoals hij was. Maar de boeren die hier de twee meter leem boven het grind bewerkten moesten nu weg. Achter de Krauw zie je de immense grindinstallaties opdoemen voor het Project Elerweerd, het grootste grindproject in België. Als alle grind eruit is, tot twintig meter diep, moet het natuur- en overstromingsgebied worden.

Zomaar de grond uitgraven. Eeuwig zonde. God heeft die keien daar niet voor niets gelegd.

Moe en uitgeput als ze zijn klimmen ze de houten trap in de hal op en laten zich neerploffen op een sofa onder een dakraam, tussen de eiken dakspanten en bakstenen muren. De lege, kale zolder is groot als een kerk. Daan, die

hier voor de brand een mooie kamer had, zoekt het laatste nieuws op zijn laptop. Nu pas begint de omvang van de waterramp tot hen door te dringen. Al tientallen doden en honderden vermisten in Wallonië en Duitsland. Het gevolg van wat nu een 'waterbom' wordt genoemd. Alleen het woord al.

'Het is maar goed dat heeft Gerty dit niet meer moet meemaken,' zegt Bert op de schemerige, rokerige zolder.

Hoe het met hem gaat, vraagt Daan. Hij haalt zijn schouders op, gebaart dat het hem niet uitmaakt, hij leeft van dag tot dag. Het is de eerste nacht. De eerste keer dat hij op de Damiaanhoeve overnacht sinds de brand van drie jaar geleden. De buitenkant is hersteld, en goddank is het dak al dicht, maar binnen is het nog een ruwbouw. In de woonkamer dezelfde opgebrosen chaos als toen hij vorig jaar naar de gevangenis moest en de werken stopten. Niets is wat het was toen zij er nog was. En het bestaat niet dat het huis zonder haar nog ooit hetzelfde zal worden.

Bij het eerste ochtendgloren schieten ze wakker. Er is geen stroom meer, de pompen zijn stilgevallen. De woonkamer beneden loopt vol als een lekkende boot. In de schuur staat een halve meter water en in het 'huiske' rijst het al tot aan het blad van de tafel. Onze-Lieve-Vrouw-van-Rust, sta ons bij, verdomme nog aan toe, denkt hij.

Ze moeten met het bootje naar de elektriciteitskast, die naast de houtstapel aan de weg staat. Daar komt het water al anderhalve meter hoog. Daan slaagt erin het probleem op te lossen en de pompen weer op gang te krijgen.

BLIND

De ochtend is van een diepe stilte en puurheid. Het regent noch waait meer, geen takje beweegt nog, de watervlakte ligt er als een spiegel bij, en dan wijken de wolken boven de grindbergen aan de rivier, en dan breekt de zon door in het oosten, eerst een flauw licht in de nevel, dan fel en verblindend, met de Damiaanhoeve dampend in het midden van de door het water weerkaatste stralenkrans.

Intussen staat er al zoveel water binnendijks dat het geen zin meer heeft. De rivier overstromt het hele erf. Overstroomt de grindgroeven verderop. Overstroomt de uiterwaarden tot aan de Pastoorsdijk.

'Pa, 't gaat niet meer,' zegt Daan. 'We moeten weg.'

'Nee, we doen voort.' 'We zijn de controle kwijt. Stoppen, pa.' Pas om tien uur geeft hij het op, geeft hij zich over. Bert voelt de zwaarte, die hem al zolang terneerdrukt, meteen nog veel harder op hem wegen. Mea culpa, hij is de Maas niet meer meester zoals hij had gedacht, hij is blind geweest voor wat op hen afkwam, het water is nog nooit zo snel gekomen en nog nooit zo hoog.

Ze varen om de hoeve heen, tussen de wirwar van verdronken bomen en struiken, en kiezen de kortste weg naar Heppeneert, boven de weiden en maisakkers, een verpletterende kilometer tot aan de kop van de dijk, waar twee lagen zandzakjes op de dijkmuur nog maar net de stroom kunnen tegenhouden. Nog een paar centimeter meer en Heppeneert en heel Maaseik dreigen onder te lopen.

Onafwendbaar komt de gedachte weer boven, dat het misschien niet houdbaar is, dat je hier niet kunt blijven wonen, dat de Damiaanhoeve verloren zal gaan, dat alles en iedereen hem weg wil.

Chris de Stoop, De Damiaanhoeve, De Bezige Bij. 240 p., 23,99 euro.